

YENİ PROJELER IŞIĞINDA ERKEN YAŞTA YABANCI DİL ÖĞRETİMİ*

Feruzan Akdoğan(**)

ÖZET.

Erken yaşta yabancı dil eğitim ve öğretimi konusu son yıllarda giderek önem kazanmakta olan bir konudur. Öne sürülen karşıt tezlere rağmen küçük yaşta başlayan yabancı dil eğitim ve öğretiminin çocuğun genel gelişimini olumlu etkilemekte olduğu artık kesinlik kazanmıştır. Türkiye'deki eğitim sisteminde yabancı dil eğitim ve öğretimi 8 yıllık kesintisiz eğitime geçişle birlikte değişime uğramış, bunun sonucunda yoğunlaştırılmış yabancı dil eğitimi programları uygulayan yeni ilköğretim okulları kurulmuş ve 2004/2005 eğitim-öğretim yılında başlamak üzere ikinci yabancı dil zorunlu olmuştur. Uluslararası eğitim platformunda iki ve üç dilli eğitim-öğretim programları başarıyla sürdürülmekte ve çeşitli proje ve araştırmalarla desteklenmektedir. Bu çalışma erken yaşta yabancı dil eğitimi ve öğretimi konusunu uluslararası boyutuyla irdelemekte, Türkiye'deki gelişme ve çalışmalarını ele almakta ve bu kapsamda yürütülen ve tasarlanan iki yoğunlaştırılmış yabancı dil eğitim ve öğretimi projesini tanıtmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Erken yaşta yabancı dil eğitimi-öğretimi, iki dilli eğitim-öğretim programı, çok dillilik, çocuklarla yabancı dil eğitimi-öğretimi, yoğunlaştırılmış Almanca yabancı dil eğitimi-öğretimi

ABSTRACT

Recently, 'Foreign Language Teaching at an Early Age' is getting more and more importance. Though there are contrary points of view, it is generally accepted that foreign language teaching starting in an early age does positively influence the overall development of a child. The system of foreign language teaching in Turkish schools has changed substantially after transition from 5 to an uninterrupted education of 8 years in the primary schools. This change lead to the founding of new primary schools with intensive programs for teaching a foreign language. On the other hand, starting with the school year 2004/2005 a second foreign language became in the secondary schools compulsory. Internationally considered, bilingual and trilingual foreign language teaching programs have proved to be very successful and are supported through systematic researches and projects.

(*)Bu çalışma Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen "2000'li Yıllarda Öğrenme ve Öğretme" konulu sempozyumunda (29-31 Mayıs 2002) sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir

(**) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

The present study discusses the subject 'Foreign Language Teaching at an Early Age' in its international scale, examines the Turkish application and introduces two major projects on intensive foreign language teaching at an early age.

Keywords: *Foreign language teaching at an early age, foreign language program for bilingual teaching, multilingualism, intensive foreign language teaching for children*

Erken yaşta yabancı dil eğitimi ve öğretimi uluslararası projeler ve çalışmalar sonucu -özellikle ABD ve AB'de- gittikçe yaygınlaşan ve güncel literatürde yoğun tartışılan bir konu haline gelmiştir. Konu Türkiye'deki eğitim-öğretim programlarını da yakından ilgilendirmektedir. Türkiye'nin eğitim sistemi içinde yoğunlaştırılmış dil eğitimi programları her zaman yer almıştır. Örneğin Anadolu Liseleri, Süper Liseler ve diğer yabancı dil ağırlıklı okullarda olduğu gibi. Ancak 5 yıllık zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla yabancı dil öğretimi farklı bir boyut kazanmış ve eskiden 6. sınıfta başlayan ve lise eğitimi boyunca süren yabancı dil öğretimi 3 yıllık lise programı içinde sıkışıp kalmıştır. Bu durum yabancı dil öğretiminin 8 yıllık ilköğretim programı kapsamında ve zorunlu olarak yer alması gereğini beraberinde getirmiştir.

Türkiye'deki eğitim sistemi içinde yabancı dil öğretimi

Yeni düzenlemeye göre devlet okullarında yabancı dil eğitimi 4. sınıftan itibaren haftada 2 saatlik bir ders olarak müfredata alınmıştır. Ayrıca yoğunlaştırılmış yabancı dil öğretimini hedeflemiş olan yeni özel ilköğretim okulları kurulmuştur. Bunların içinde Almanca öğretimi yapan okullar IELEV, ALEV, ALKEV, Bilfen Çamlıca, Avrupa Koleji ve Denizati ilköğretim okullarıdır. IELEV, ALEV ve ALKEV ilköğretim okulları Almanca ağırlıklı lise eğitimi veren okullara (İstanbul Lisesi, Alman Lisesi ve Avusturya Lisesi) gereken alt yapıyı sağlamak amacıyla faaliyete geçmişlerdir. Bilfen Çamlıca, Bilfen İngilizcenin yanı sıra ikinci bir şube olarak düşünülmüştür. ALEV ve Avrupa Koleji 2001/2002 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarının yanısıra lise eğitimine de başlamıştır¹.

Devlet okullarında ilköğretimde genellikle İngilizce birinci yabancı dil olarak tercih edilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı yönetmelikle yabancı dil eğitimi 4. sınıftan itibaren zorunlu olmuştur ve haftalık ders saati 5. veya 6. sınıftan sonra 4 saate kadar çıkabilmektedir. İkinci yabancı dil ise 6. sınıftan sonra seçmeli olarak öngörülmüştür. Uygulamaya baktığımızda, bazı okullarda yabancı dil eğitiminin mevcut alt yapı ve öğretim elemanı kadrosunun durumuna göre daha erken başlatılabildiğini görmekteyiz. Ayrıca haftalık ders saati etüt saatlerinin de dahil edilmesiyle artırılabilir. İkinci yabancı dil de programa daha erken dahil edilmektedir. Ancak bu

örneklerin yanında, bir çok okulda yabancı dil programı koşullara bağlı olarak öngörüldüğü gibi gerçekleştirilememektedir.

Eğitim programında 8 yıllık zorunlu eğitime geçiş ile birlikte kaçınılmaz olan köklü değişim henüz tamamlanmamıştır. Anadolu Lisesi ve Süper Lise modellerinin 8 yıllık zorunlu eğitim programından sonra yetersiz kaldığı görülmüş, bu nedenle bütün liselerde eğitim süresinin 3 yıldan 4 yıla çıkarılması görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu değişimle birlikte bütün devlet liselerinde yoğunlaştırılmış yabancı dil eğitimi uygulamasına geçilecektir. İkinci zorunlu yabancı dil uygulaması uzun bir hazırlık döneminden sonra, 2004/2005 eğitim-öğretim yılında 92 Anadolu Lisesinde ve Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde başlayacaktır.

Bütün bu eğitim-öğretim faaliyetlerini uluslararası ve özellikle Avrupa Birliğinin eğitim politikası kapsamında değerlendirmek mümkündür, zira gereksinimler ve buna bağlı girişimler özellikle eğitimde hep benzerlik gösterir. Uluslararası yeni eğitim tanımlamaları Türkiye'de de gözlenmektedir ve uluslararası bilim ve eğitim çevrelerinde elde edilen yeni veya farklı veriler ve bilgiler Türkiye'de titizlikle değerlendirilmektedir.

Bütün bu değişim ve yeni eğitim modelleri arayışları çerçevesinde bu çalışma bir konu üzerinde yoğunlaşmaktadır: erken yaşta yabancı dil eğitimi ve öğretimi. Yukarıda da belirtilmeye çalışıldığı gibi uluslararası eğitim standartları ve özellikle AB'nin eğitim girişimleri dolayısıyla yabancı dil öğretimi ayrıcalık kazanmıştır. Bunun nedenleri ise AB'de yapılan son çalışmalar ve anketler sonrası ortaya çıkan olumsuz sonuçlardır: Burada dikkate alınacak noktalar Uluslararası Almanca Yabancı Dil Eğitimi Derneği'nin (IDV) Başkanı olan Prof. Gerard Westhoff'un 2 ve 3 Kasım 2001 tarihlerinde Alman Öğretmenler Kongresinde sunduğu bildiri kapsamında açıkladığı istatistiksel değer ve bulgulardır. Anket sonuçlarına göre, Almanya da dahil olmak üzere, Hollanda'nın dışında birçok Avrupa ülkesinde bir yabancı dili iyi derecede bilen kişilerin sayısı beklenen oranın çok altında kalmıştır. Bu oran Almanya için yüzde 30'un altında kalırken, diğer ülkelerde daha da düşük olabilmekte, ikinci bir yabancı dil bilme oranı ise çok düşük ve kaygı verici düzlemlerde yer almaktadır. OECD eğitim araştırması Piza sonuçları ayrıca yabancı dil eğitiminde gözlemlenebilen eksilerin diğer dersler için de geçerli olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlardan sonra Almanya eğitim sistemini bütünüyle sorgulamaya başlamıştır .

Yabancı dil eğitimi ve öğretimi genel eğitim politikasının önemli bir parçasıdır. Gelişmeler ve yaptırımlar bir taraftan bu tezi doğrularken, diğer taraftan daha etkin modeller üzerinde çalışıldığını da göstermektedir. Ancak yabancı dil eğitim ve öğretiminin erken yaşta başlaması modeli iki önemli çekince ile karşı karşıyadır: Birincisi ana dil gelişiminin olumsuz etkilenebileceği düşüncesidir (uluslararası literatürde zaman zaman bu çekince karşıt tez olarak sunulmaktadır). İkincisi ise erken yaşta başlatılan ve eğitim sürecinin bitiminde ulaşılan dil becerisi düzeyinin daha geç başlatılan yabancı dil öğretiminin ulaştığı beceri düzeyinden belirgin bir fark göster-

mediği tezidir.

1.2. Erken yaşta yabancı dil öğretimi ve öne sürülen tezler.

Çalışmanın bu bölümünde erken yaşta yabancı dil öğretimiyle ilgili literatürde öne sürülen iki teze değinilmektedir:

Tez 1. Erken yaşta başlayan yabancı dil öğretimi ana dil gelişimini olumsuz etkiler

-Çocuğun psikolojik ve genel gelişiminde en önemli ve en heyecan verici aşama çocukta konuşma becerisinin oluşumu aşamasıdır². Çocuk, beyin gelişimine paralel olarak 2 ile 5 yaş arasında konuşmayı öğrenmektedir ve bu oluşum 6 yaşındaki bir çocukta nerdeyse tamamlanmak üzeredir. Dil gelişimi, beynin işlevlerindeki değişim ve gelişim ile doğrudan doğruya orantılı bir olgudur. Bu zihinsel gelişim nasıl gerçekleşmektedir sorusu kısaca şöyle yanıtlanabilir: Başlangıçta beyindeki sinir hücreleri arasında son derece az olan bağlantılar 2 ila 6 yaş arasında artmakta ve böylece sinirler arasında yoğun sinir ağları oluşmaktadır. Bu değişim çocuğun dış dünyadan aldığı uyarılara paralel bir gelişme göstermektedir. Bunun sonucu olarak da çok kullanılan sinir ağları ve bağlantıları stabilize olmakta, az kullanılanlar ise zamanla yok olmaktadır. Bir çok bilimsel çalışmada dışardan gelen uyarılara bağlı olarak gelişen ve şekillenen beyin bu nörolojik yapısının beyinsel ve zihinsel faaliyetlerin, çocuğun ilerdeki öğrenme becerisinin temelini oluşturduğu vurgulanmaktadır.

-Bleyhl ilköğretimde yabancı dil konulu çalışmasında Bristol'ün empirik araştırmasından bahsetmekte ve bu çalışma sonucunda elde edilen önemli bir tezin altını çizmektedir. Buna göre çocuğa okul öncesi dönemde ne kadar çok öykü, masal okunur ve anlatılırsa çocuğun duyduğunu anlama ya da duyararak kavrama becerisi o kadar çok gelişir ve bunun sonucu olarak da çocuğun okuldaki başarısı yükselir.³

-Bu veriler dil gelişimine uyarlandığında neler söylenebilir? Çocukta dilsel bilinç yoğun bir şekilde dili duyma eylemine bağlı olarak, yani işitsel olarak gelişir. Dolayısıyla çocuğun içinde bulunduğu çeşitli ortamlarda kullanılan dil ve bu dilin nitelik ve niceliği çok önemlidir. Ayrıca çocuğun ifade etmeğe çalıştığı bir şeyi ancak bir sözcük ile ifade edebildiğini fark ettiğinde, kısacası zorunlu kaldığında konuşmayı tercih ettiğini de unutmamak gerekir.

-Yabancı dil oluşumu süreci ana dil gelişimindeki süreçten çok farklı değildir. Dil öğrenimi belli süreçlerden geçerek gerçekleşir. Literatürde "critical mass" olarak geçen belli bir dil birikimi oluşmadan dil kullanımı (output) gerçekleşmemektedir, bu durum ana dil için de yabancı dil için de aynen geçerlidir. Kısacası çocuğun dili kullanmaya başlaması için önce belli bir dil malzemesini beyinde depolamış olması gerekir.

-Yönlendirilmiş yabancı dil öğretiminde yapılan en önemli yanlış çocuğu bu birikimin oluşumunu beklemeden konuşmaya ve hatta yazmaya zorlamaktır. Böyle bir yaklaşım çocukta kendine güvensizlik, içine kapanma,

konuşma korkusu gibi telafisi ilerde dahi güç olabilecek, belki de telafi edilemeyecek izler bırakabilir.

-Burada ne ve nasıl yapılmalıdır? Yabancı dil öğretimi mümkün olduğu kadar doğal olabilmeli, bilinen ve tanıdık bir ortamda geliştirilmeli, çerçevesinde sözel düzlemde yoğunlaşmalı ve çocuk psikolojisine ve gelişimine uygun yöntemler bazında düşünülmeli ve tasarlanmalıdır. Çocuk doğal ortamlarda bir gezgin gibi kendi keşiflerini kendi yapabilmelidir. Öğretmenin buradaki fonksiyonu çocuğun elinden tutup onu yeni bir dilin dünyasına sokmak, çocuğu orda bir gezintiye çıkarmaktır. Ancak öğretmen iyi hazırlanmış olmalı, gezintinin sınırlarını doğru ve bilinçli çizmelidir.

-Burada tekrar başlıktaki karşıt teze dönüp ne kadar erken başlanılabiliyor sorusuna değinelim: Empirik çalışmalar bu sorunun cevabının bir çok etkene bağlı olduğunu göstermektedir, dolayısıyla kesin bir başlangıç yaşı vermek zordur. Genel olarak başlama sınırı 3 ila 6 yaş olarak belirlenmiştir ve ana dilin yanısıra bir yabancı dilin veya ana dilin yanısıra ikinci bir dilin öğrenilebildiği de kanıtlanmıştır. Ebeveynler farklı dil konuştuklarında çocuk her iki dili ana dili gibi konuşabilmekte ve bu da iki dilin aynı süreçte doğal olarak gelişebildiğini göstermektedir. Uluslararası okul modellerinde iki veya üç dilli programlar başarıyla yürütülmektedir. Bu okullarda yabancı dil programları okul öncesi yaş gruplarında başlamaktadır. AB'de bu tezden hareketle Avrupa Okulları kurulmuştur ve Avrupa Okulları, önceden tespit edilmiş farklı seviyeler ve amaçlar doğrultusunda, 3 yabancı dili vermeyi hedeflemektedir.

-Burada önemle vurgulanması gereken nokta, hangi yaşta başlanırsa başlansın, öğretim yöntemlerinin bu yaş grubuna uygun olmasıdır. Ancak yaş grubunda başarı -doğru yöntem, ders saati, ders yükü, sınav türü ve düzeyi, ev ödevi yoğunluğunun ötesinde- her şeyden önce öğretmenin öğreteceği yabancı dile native speaker düzleminde hakim olmasıyla doğrudan bağlantılıdır.

-Dil öğrenimi dinamik ve yoğun bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Bir dili öğrenme aşamaları ard arda gelen düz bir çizgi çizmez. Çocukta hedeflenen dilde meydana gelen birikim, dili sözlü veya yazılı olarak kullanabilecek duruma getirmek için yeterli olmayabilir. Bu konu ile ilgili Bleyhl Wode'un önemli bir sözünü hatırlatıyor: Wode'ye göre bir dili anlayıp kullanmak bir şalteri açmak gibi basit bir eylem değildir.⁴ Dil gelişimini çeşitli faktörler etkiler ve belirler, bunların içinde zihinsel faktörler, sosyo-ekonomik ve ailevi koşullar en önemli olanlarıdır⁵.

-Yukarda sayılan faktörlere bağlı olarak her çocuğun dil öğrenimi farklı olmaktadır ve dolayısıyla bir dili öğrenme süreci de çocuktan çocuğa farklılık göstermektedir.

-Genel olarak dil öğrenme mekanizması belli aşamaların belli tekrarlarla oluşması şeklinde gerçekleşir: Birinci aşama imitasyon dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bu aşamadan sonra genelde düzensiz ve kaotik olarak adlandırılan bir ikinci aşama gözlenmektedir. Başlangıçta duyduğunu hiç

irdelemeden aynen tekrarlayan çocuk bu ikinci aşamada bilinçli kullanıma geçmektedir. Kalıp şeklinde ve taklit yoluyla edindiği girdileri zihninde parçalamaya, kökleri-ekleri ayırıştırılmaya, dilsel birimler arasındaki ilişkileri keşfetmeye çalışmakta, bu ilişkilerle ilgili hipotezler kurup, onları uygulamaya koymaktadır. İşte yapılan yanlışlar bunun göstergesidir ve dolayısıyla olmak zorundadır. Çocukta bu ikinci aşamada bir strüktür ve sistem oluşturma eylemi başlamıştır. Üçüncü aşama bir ara verme gibi dingin bir aşama olarak ifade edilebilir, zira henüz sistemler oluşmamıştır. Bir bütünü sistemleri ve kısmi sistemleri ancak dördüncü aşamada şekillenmektedir. Bu süreç farklı düzen ve sıra ile ve farklı yoğunluklarda dil edinimi sürecinde hep tekrarlanacaktır.

-Bu genel gelişim erken yaşta yabancı dil öğretiminde genellikle üçüncü ve dördüncü yılda karşılaşılan öğrenme zorluklarının olumsuz bir gösterge olmadığını, ciddi ve aktif bir dil öğrenme sürecinin başladığını ve buna bağlı yeni dil ile yeni bir düzenin zihinsel irdelendiğini ve oluşturulduğunu göstermektedir (Peltzer-Karpf; R. Zangl 1997:7)⁶.

-Sonuç olarak erken yaşta yabancı dil öğretiminin çocuk psikolojisini ve çocuğun gelişimini göz önünde tutan doğru yöntemler temelinde ve gereken nitelikleri taşıyan öğretmen kadrosuyla yürütüldüğünde hiç bir sakıncası yoktur. Bu öğretim ana dilini olumsuz etkilemez. Zihinsel gelişme dışarıdan gelen uyarılara bağlı olarak şekillendiğine göre, çok yönlü uyarı çocuğun gelişmesini ancak olumlu bir yönde etkiler.

Tez 2. Erken yaşta başlayan yabancı dil öğretimi ile daha iyi bir dil seviyesine ulaşılmamaktadır

-Bu ikinci karşıt tez aslında yukarıda kısmen cevaplandırılmıştır. Yabancı dil öğretimi hedeflenen yaş grubunu psikolojik ve nörobiyolojik veriler bazında tanımlamadan, özel tasarlanmış yöntemler geliştirmeden yapıldığında ciddi yanlışlarla sonuçlanabilir. Ayrıca önemle üzerinde durulması gereken bir faktör yukarıda da belirtildiği gibi öğretmenin niteliğidir. Öğretmen küçük yaş çocuğunun nasıl ve hangi süreçlerden geçerek öğrendiğini, kendisini nasıl ifade ettiğini bilen ve buna göre dersini çizimleyen fevkalade nitelikli ve donanımlı olmalıdır. Küçük çocuklar dili ilk aşamada işitsel algılama bazında öğrenirler. Dolayısıyla öğretmenin her iki dili de özellikle sözlü düzlemde çok iyi bir seviyede kullanabilmesi çok önemlidir. Yabancı dil öğretimi küçük yaş grubunun öğrenme özelliklerine uygun yöntemlerle gerçekleştirilmezse, öğretmen kendisinden beklenen niteliklere sahip değilse, ulaşılan seviye ancak tesadüflere bağlı kalır ve kalıcı olamaz.

Erken Yaşta Yabancı dil öğretiminde yeni yönelişler

Bu noktada tekrar Prof. Westhoff'a dönüldüğünde, AB'de son yıllarda yapılan bir çok araştırma ve anket sonuçlarının yabancı dil eğitiminde ciddi sorunların ve yanlışların varlığını ortaya koyduğu görülür. Beklenen başarıya

ulaşılamamış, eğitim seviyesinin ve kalitesinin düştüğü gözlenmiştir. Buna bağlı olarak yabancı dil eğitiminin ilköğretimin 3. veya 4. sınıfından önce başlatılması gerektiği düşüncesi de gündeme gelmiştir.

Bu bağlamda yapılan empirik çalışmalar bazında pilot okullar belirlenmiş, anket ve çalışmalar sonucu somut verilere ulaşılmış, Vienna Bilingual Schooling adıyla tanınan bir model ortaya çıkmıştır. Bu modelde erken yaşta yabancı dil öğretimi ana dil gelişiminin yanı sıra doğal ve mümkün olduğu kadar olağan ve güncel ortamda tasarlanmıştır. Bu modelin özellikleri şunlardır: Sınıflardaki öğrenciler yarı yarıya iki farklı ana dilden, genelde İngilizce ve Almancadan gelen çocuklardan oluşmaktadır. Birinci öğretim dili çocuğun anadili olan dildir. Bu ana dili eğitiminin yanı sıra birinci yabancı dil öğretimi de başlamaktadır. Ana dildeki dil derslerinin dışındaki dersler ise 3. sınıftan sonra hedeflenen birinci yabancı dilde öğretilmektedir. Bu karma sınıf modelinde co-teaching modeli uygulanmakta ve sınıftaki farklı ana dile sahip iki grup öğrencinin eğitimi bu iki ana dili temsil eden iki öğretmen tarafından yürütülmektedir.

Çeşitli yeni projelerde de uygulanan bu yeni modelle dört yıllık bir sürenin sonunda dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır. İlk iki yılda tamamen şarkı, öykü, tekerleme ve oyun gibi etkinlikler tercih edilmiş, 3. yıldan sonra yazılı ifadeye geçilmiştir. 4. yılın sonunda her iki grup da diğer yabancı dili iyi bir seviyede kullanabilir hale gelmiştir. Tabi ki burada en önemli etken uygulanan karma sınıf modelidir. Çocuklar böylece sürekli diğer dil ile iç içe olma fırsatını bulabilmektedir. Dili doğal bir ortamda bütün doğallığı ile kullanma olasılığı burda çok önemli bir rol oynamıştır⁷.

Bugün Avrupa Konseyi bu ve diğer empirik çalışmaların verilerinden yola çıkarak Avrupa Okullarını kurmuştur (bkz.: www.eursec.org/). Bunun örnekleri Almanya'nın Münih kentindeki Avrupa Okulu ve 2002/2003 eğitim-öğretim yılında öğretime başlamış olan Frankfurt'taki Avrupa Okuludur. Daha önce Berlin'de faaliyete giren Kennedy Okulları Almanca ve İngilizce dilleri için buna benzer bir taslak uygulamış ve başarılı olmuştur.

Avrupa Okulları üç dilli bir okul modeli olarak tasarlanmıştır. Her dilde eğitim-öğretim bağımsız bir dil birimi olarak düşünülmüş, ve Münih'teki Avrupa Okulunda birinci dil olarak İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Portekizce dillerinde eğitim-öğretim verilmektedir. İlköğretim 5 sene olarak planlanmıştır, ilköğretimden sonra 7 sene süren ikinci bölüm orta ve lise olarak devam etmektedir ve ikinci yabancı dil programı orta ikide başlatılmaktadır.

İki proje çerçevesine Türkiye'de erken yaşta yabancı dil öğretimi

Çalışmanın son kısmında Türkiye'deki eğitim sistemi içinde yabancı dil eğitim ve öğretimini daha ayrıntılı değerlendirebilmek ve daha somut veriler sağlayabilmek amacıyla tasarlanan iki proje tanıtılmaktadır.

Proje 1: OYIP: Okul öncesi eğitimde yoğunlaştırılmış İngilizce programı projesi

-OYIP Projesi bir anaokulunda 2000/2001 eğitim-öğretim yılında başlatılmış ve halen sürmekte olan bir projedir. Projeye 8 çocuk katılmıştır ve yaşları 3 ile 6 arasında değişen bu çocuklardan karma bir grup oluşturulmuştur.

-Yoğunlaştırılmış İngilizce programı 9.00 ile 12.30 arasında uygulanmaktadır. 12.30'dan sonra çocuklar kendi yaş gruplarına dönerek faaliyetlerine devam etmektedir.

-Hedef, çocukların zihinsel ve ana dildeki gelişimlerine uygun olarak ikinci bir dili, buldukları doğal ortamda ve günlük konuşma dili düzleminde öğrenebilmelerini sağlamaktır.

-Doğal ortam ile tanımlanan nedir? Kısacası doğal ortam çocukların kendilerini rahatlıkla ifade edebildikleri bir ortam olarak nitelendirilebilir. Çocuklar kendilerini nerede rahat hisseder ve rahat ifade ederler diye sorulduğunda cevap, sevdikleri bir ortamda şeklinde olabilir. Çocuklar neleri severler diye sorulduğunda ise, burada çocukların kişisel tercihleri olsa bile, aynı yaş grubu çocuklarında benzer yönelişler ve tercihler söz konusudur:

Bütün çocuklar oyunu ve yaratıcılığı destekleyen çeşitli faaliyetleri (örneğin şarkı söyleme, boyama, tiyatro, hamur çalışmaları vs.) severler. 3 ile 6 yaş çocuklarında yoğun bir şekilde oyuna katılma isteği, oyunun kurallarını anlama isteği, oyuna yeni fikirler katma isteği görülür. Dolayısıyla kendini ifade etme isteği en belirgin bir şekilde bu çerçevede izlenebilmekte ve bu doğal ortam ikinci bir dili kabullenme olasılığını büyük ölçüde artırmaktadır.

Ayrıca doğal ortam ile güncel alışkanlıklar ve tekrar eden davranışlar da tanımlanmaktadır. Zaten çocuk ana dilini de güncel ve doğal ortamda, yani yemek yerken, banyo yaparken, ellerini yıkarken vs. öğrenmektedir. İkinci bir dilin kullanımı da bu oluşuma bağlı olarak alışılmış güncel aktiviteler içerisinde geliştirilmelidir.

-OYIP projesinde bütün bunları göz önünde tutarak birinci aşamada kelimelerle başlanılmıştır. İkinci dilin varlığını vurgulamak için iki çizgi kahramanı belirlenmiştir. Program her aşamasında bu iki figür ile desteklenmiştir.

-Kelime seçiminde kelimelerin dikkat çekici ve ana dilde de mevcut olması, kolay anlatılabilen ve çok yönlü kullanılabilme olasılığı taşıması önemli olmuştur.

-Kelimelerle birlikte genelde iki kelimedenden oluşan kısa cümlelere geçilmiştir. Bu bağlamda çocukların ihtiyaçlarını ancak kendileri istediklerinde -örneğin yemek istediklerini, su içmek istediklerini, tuvalete gitmek istediklerini, şu veya bu oyuncak ile oynamak istediklerini veya istemediklerini- her iki dilde söyleyebilmeleri hedeflenmiştir.

-Projenin birinci yılında bütün veriler değerlendirilmiş ve çocukların

belli bir kelime hazinesini edindikten sonra bu kelimelerle kısa cümleler kurabildikleri ve güncel davranışlarında doğrudan doğruya İngilizceyi kullandıkları gözlenmiştir. Bu bağlamda çok sayıda İngilizce şarkı öğrenilmiş ve kısa piyesler oynanmıştır. Çizgi kahramanlarına yanlış özellikler verildiğinde çocukların bunun farkına varıp kendilerinden düzeltmeler yaptıkları, yanlış konuşan arkadaşlarını da ikaz ettikleri görülmüştür. Çocuklar Türkçe-İngilizce karışımı cümleler hatta kelimeler de oluşturmuşlardır: paintlemek istiyorum, icecream demiştim. Bu durum çocukların dili benimsediklerini ve bu tür denemelerle yapısını kavramaya çalıştıklarını da göstermektedir.

Proje 2: ESODEU*: Almanca'yı birinci yabancı dil olarak erken yaşta ve daha yoğun ve etkin öğrenmeyi ve öğretmeyi hedefleyen empirik bir araştırma projesi

-Projenin konusu ve amacı erken yaşta yabancı dil öğrenimi ve öğretimi kapsamında Almanca'nın birinci yabancı dil olarak okul öncesi ve ilköğretimde empirik olarak değerlendirilmesi ve bunun sonucunda daha etkin öğrenme ve öğretme metodlarının irdelenmesidir.

-Projenin Almanca'yı birinci yabancı dil olarak uygulamakta olan bir ilköğretim okulunda birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflar üzerinde yoğunlaşarak uygulanması öngörülmüştür .

Projenin içeriği:

İki veya çok dillilik alanlarında yapılan bilimsel araştırmalar 6 yaş grubu öğrencilerinin en belirgin özelliğinin ana dil edinimi sırasında geliştirmiş oldukları temel bir dil öğrenme dinamikmi olduğunu ortaya koymuştur. Nörobiyolojik araştırmalarda dil öğrenme süreçleri tanımlanabilmektedir. Ancak çocuktan çocuğa farklılık gösteren algılama temposu ve yaşanan dili duyabilme, kullanabilme yoğunluğu, dil edinimi sürecinde çocuklarda farklılıklara yol açmaktadır. Zihinsel gelişme dolayısıyla ana dilin yanı sıra ikinci bir dili öğrenmek için en uygun yaşın 6 yaş olduğu tezi ağırlık kazanmıştır. 6 yaş öncesi dil öğrenme prosesleri henüz yeterince araştırılmadığı için elimizde bugün için kesin sonuçlar yoktur. Ancak yeni projelerde daha küçük yaşta çocuklar için dil öğrenimi programları tasarlanmaktadır.

Bilimsel çalışmaların vurguladığı diğer bir nokta da girdilerin (Input) özellikle 6 yaş ve daha küçük yaş grubu için çok iyi tanımlanması gerektiğidir. 6 yaş ve daha küçük yaş grubu ile çalışıldığında yabancı dil dersi için iyi olmaktan daha öte bir hazırlık gerektiği görüşü kesinlik kazanmıştır. Bu sonuçlara göre girdilerin yaş grubuna uygun olması, çocuklardaki öğrenme aşamalarını göz önünde bulundurarak seçilmiş olması, mümkün olduğu kadar çocukların yaşadıkları ve bildikleri ortama uygun, anlaşılır ve kolay benimsenip kolay kullanılabilir olması ağırlıklı olarak değerlendirilmektedir.

Bu empirik araştırma farklı yaşta farklı öğrenme özelliklerinin temelinde farklı yöntemlerin geliştirilmesini hedeflemektedir. Örneğin çocuklar anlatılan konuları en kolay eylem yoluyla kavramaktadırlar. Görsel

(*): ESODEU Almanca açılımı: *Empirische Studie zur Optimierung des Deutschunterrichts. Bu proje çalışması yoğunlaştırılmış Almanca yabancı dil programı uygulayan ilköğretim okullarında yapılmak üzere tasarlanmış ancak henüz uygulamaya konulamamıştır*

teknikler çocuğun içinde bulunduğu ortamı ve çevreyi tanımlamakta ve böylece bir ilişki oluşturmaktadır. İlişki kurmak bir bakıma bir olayın var olduğunu görmek ve kabullenmek demek olduğuna göre, görsel teknikler yabancı bir dilin de benimsenmesini artırmaktadır.

İlköğretim ile birlikte başlayan yoğun yabancı dil uygulaması bir başka önemli gerçeği de içermektedir: Çocuğun yabancı dilin dışında okumak, yazmak ve matematik gibi temel becerileri öğrenmek zorunda olması gerçeğini. Burada sorgulanması ve araştırılması gereken husus, çocukta gelişmekte olan öğrenme tekniklerini bir bütün olarak değerlendirebilme hususudur: Ana dilde yapılan çalışmalar yabancı dil çalışmalarından farklı olmak zorunda mıdır? Farklı olmak zorunda değilse, o zaman bu iki alan birbirine nasıl yaklaştırılabilir?

Proje ile ilgili bilimsel çalışmalar:

Klasik yöntemlerin dışında (dilbilgisi-çeviri yöntemi veya işitsel-görsel yöntem) halen güncelliğini koruyan iletişimsel yöntem ders kitaplarında ve uygulamalarda tercih edilmektedir. Bunun dışında son zamanlarda kültürler-arası, interaktif, metinsel ve yazınsal yöntem ve kavramlar tartışılmaktadır. Bunlar komünikatif modelde eksik kalan yeni veya bütünleyici bakış açıları olarak değerlendirilebilir. Ancak birinci ve en önemli amaç yine de, dilin özgün, yani gerçek ortama en uygun şekilde kullanılabilmesini sağlamaktır.

Yöntemlerin tartışılması bu projenin kapsamı dışındadır. Ancak bilmesi gereken husus bazı temel öğrenme hedeflerinin ve stratejilerinin kesinleşmiş olduğudur, örneğin dil becerisinin bir davranış olgusu olarak gelişmesi gibi. Bu temel amaç ve hedef bir çok ders kitabında işlenmiştir. Dil öğrenme sosyo-kültürel ve komünikatif bir eylemdir, dilin kendisi ise bir davranış ve düşünme tekniğidir. Daha önce de belirtildiği gibi, dil bir davranış ve ifade örneğinin göstergesiye, işte o zaman davranış ve bilinen üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir. Bilhassa küçük yaş grubunda bu düşünce daha etkin olarak programa aktarılmalı ve dersin işleniş, uygulamalar ve materyal seçimi gibi her aşamasında göz önünde tutulmalıdır. Böylece bilinçaltı dinamiklerini en etkin biçimde faaliyete geçirmek mümkün olacaktır.

Proje uygulaması:

Neler araştırılmalıdır?

-Yaş gruplarına göre öğrenci profilinin tanımlanması (dil seviyesi, öğrencinin kullandığı öğrenme teknikleri, öğrenme alışkanlıkları ve öğrenme stratejilerinin belirlenmesi),

-öğretmenin çizimlediği öğrenme hedef ve stratejilerinin değerlendirilmesi (ders ünitelerin gözlenmesi ve analizi),

-ders içeriği ile ders yöntem ve stratejileri arasındaki ilişkinin analizi ve değerlendirilmesi,

-öğrencinin seviye ve başarısının sınıf genelinde değerlendirilmesi.

Uygulama neleri kapsamalıdır?

-Kullanılmakta olan ders ve çalışma kitap ve materyallerinin analizini (öğretme-modellerinin test edilmesi, aynı konuya yönelik farklı teknik ve alıştırmaların denenmesi gibi),

-yeni kitap ve materyallerin ders ünitelerine entegre edilmesini ve analizini,

-yeni/alternatif ders ve çalışma ünitelerinin oluşturulmasını ve denenmesini (motivasyonu ve öğrenme isteğini destekleyen alıştırtma ve çalışmaların, bağımsız öğrenmeyi destekleyen ve soru ağırlıklı çalışma ünitelerinin tasarlanması gibi),

-birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda 15 ile 25 dakikalık ders ünitelerinin video çekimlerini,

-farklı yöntemlerin her bir sınıfta ayrı ayrı denenmesini (örneğin gramer ağırlıklı konularda ana dilinin belli ölçülerde kullanılması; sözlü anlatımın azaltılıp görsel ve işitsel ünitelerin artırılması; çalışmaların şemalarla desteklenmesi; örneklerin ve alıştırmaların daha etkin kullanılması gibi),

-dersle ilgili kitap ve materyallerin ders ortamına uyarlanmasını ve bu anlamda değerlendirilmesini,

-öğrenci aktivitelerinin artırılmasını (ikili çalışmaların ve grup çalışmalarının ders ünitelerinde daha yoğun yer alması gibi)

-veli ve aile aktivitelerinin yoğunlaştırılmasını ve velilere daha etkin bir danışma hizmetinin sunulmasını,

-öğretmenlerin sürekli olarak bilgilendirilmelerini sağlayacak seminerlerin düzenlenmesini.

Bütün bu ayrıntılı çalışmaların başında, okuldaki yabancı dil programının ve bu konuda ulaşılan noktanın tespiti için, amaca uygun çeşitli anketlerin düzenlenmesi gerekmektedir. Bu anketler sayesinde eğitim profili ve bu eğitim profili içinde öğrenci ve öğretmen profillerinin tanımlanması mümkün olabilecektir ve öğrenci-öğretmen-öğrenim programı üçgeni arasındaki bağlantı yoğunlaşacaktır.

Öğrenci anketlerinde örneğin öğrencinin genel öğrenme durumunun yanı sıra öğrencinin çizdiği başarı grafiğini ve öğrencinin psikolojik durumunu da değerlendirmek gerekmektedir. Dışa dönük yapıtı bir çocukla içine kapanık, kolayca kalıcı arkadaşlıklar kuramayan çocuğun ders başarısı da farklı gelişebilir. Burada ayrıca meraklı olmak, başarısız olmaktan korkmak gibi hususları ve bunların yanında yaşın getirdiği farklılıkları da göz önünde tutmak gerekmektedir. Çocuklardaki farklı özelliklerin çocukların öğrenme durumlarını etkilediği ve böylece öğrenmede farklılıklarının oluştuğu gözlenecektir. Analizin amacı bu farklılıklara rağmen yabancı dil öğrenimini belli aşamalarda belli özellikleriyle tanımlayabilmektir.

Bu çalışma bağlamında sınıflarda derslerin izlenmesi ve ders akışını bölmeden aktif olarak derslere katılınması da mümkün kılınmalıdır. Ders sonrası derslerin analiz ve değerlendirilmesinin yapılabilmesini sağlayacak çeşitli video çekimleri yapılmalıdır.

Beklenen sonuçlar:

- Öğrenci motivasyonunun ve öğrenme isteğinin artması,
- öğrencinin sınıf içinde aktif hale gelmesi,
- daha yoğun dil kullanımı (konuşma),
- daha etkin öğrenci-öğretmen ilişki ve iletişimi,
- amaca yönelik daha yoğun ve etkin ders düzenlemeleri,
- mevcut olan çalışma, alıştıırma ve örneklerden oluşan materyallerin çeşitlerinin artırılması ve daha etkin ders ünitelerinde kullanılması,
- yönlendirilmemiş yabancı dil öğrenme yönteminin bilinçli olarak derslerde kullanılması ,
- indüktif yöntemi destekleyen uygulamaların artırılması (özellikle gramer ağırlıklı konular işlendiğinde),
- amaca yönelik öğrenci aktivitelerinin artırılması ve böylece öğrencinin bağımsız, kendi başına keşfederek öğrenmesinin sağlanması (kendi başına keşfederek öğrenme yöntemi çok zaman alıcı olduğundan dolayı bilinçli desteklenmelidir) ,
- ana dil çalışmaları ile yabancı dil çalışmalarının yöntem konusunda birbirine yaklaştırılması,
- bütün bunların sonucunda daha iyi başarı sonuçları alınması ve daha iyi bir dil seviye ve becerisine ulaşılması.

Notlar:

1. Bkz: Tapan 2000
2. Bkz.:Yavuzer 2000; Vester 2001; Oksaar, 2. erweiterte Aufl. 1987; Szagun, 6. vollst. überarb. Aufl. 1996
3. Bleyhl 2000:1-5
4. agy: 16
5. Faktörleri şöyle genişletebiliriz:
Zihinsel gelişme ve buna bağlı olarak bir yabancı dilin var olup olması
Yaş ve yaşa bağlı olan algılama yeteneği
Bulunduğu sosyo-kültürel ortamın artı ve eksileri
Kişisel faktörler, örneğin öğrenmeyi istemek gibi (Peltzer-Karpf 1998:18, Yavuzer 2001; Wode 1993).

6.Bkz.: Zangl 1998

7.Bkz.: Sarter 1997; Seebauer 1997

KAYNAKÇA

<http://www.eurosc.org>

Bleyhl, Werner: Fremdsprachen in der Grundschule. Grundlagen und Praxisbeispiele. - Hannover : Schroedel Verlag, 2000

Oksaar, Eis: Spracherwerb im Vorschulalter. Einführung in die Pädolinguistik. - 2. Erweiterte Aufl. - Stuttgart u.a. : Kohlhammer, 1987

Peltzer-Karpf, Annemarie: Die Dynamik des frühen Fremdsprachenerwerbs / Annemarie Peltzer-Karpf; Renate Zangl. - Tübingen : Narr, 1998

Sarter, Heidemarie: Fremdsprachenarbeit in der Grundschule. Neue Wege, neue Ziele. - Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1997

Seebauer, Renate: Fremdsprachen in der Grundschule: schulpädagogische und psychologische Überlegungen. - Wien : Mandelbaum-Verlag, 1997

Szagan, Gisela: Sprachentwicklung beim Kind. - 6. vollst. überarb. Aufl. - Weinheim : Psychologie Verlags Union, 1996

Tapan, Nilüfer: Der Fremdsprachenunterricht auf der Primarstufe nach der Schulreform von 1997 in der Türkei (Der Fremdsprachenunterricht im Primarbereich in der Türkei). - In: Erziehung zu Zwei- und Mehrsprachigkeit. Flensburger Papiere zur Mehrsprachigkeit und Kulturvielfalt im Unterricht / hrsg. von Ernst Apeltauer, Heft 24/25 (2000), S. 40-69

Vester, Frederic: Denken, Lernen, Vergessen: Was geht in unserem Kopf hervor, wie lernt das Gehirn und wann lässt es uns im Stich. - 28. Neuauf. - München: dtv, 2001

Wode, Henning: Psycholinguistik: eine Einführung in die Lehr- und Lernbarkeit von Sprachen. - 1. Aufl. - Ismaning : Hueber, 1993

Yavuzer, Haluk : Çocuk Psikolojisi. - Geliştirilmiş 20. Baskı. - İstanbul Remzi Kitabevi, 2001

Zangl, Renate: Die Diagnose des frühen Fremdsprachenerwerbs / Renate Zangl; Annemarie Peltzer-Karpf. - Tübingen : Narr, 1998